

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

26 באוקטובר 2025

ד' בחשוון התשפ"ו

הנדון: הצעת חוק מימון מפלגות (תיקון – אחריות יושב ראש מפלגה לחובות סיעה
שחדלה להתקיים), התשפ"ה-2025

שלום רב,

הבעיה של "חובות אבודים" של מפלגות שאינן מיוצגות בכנסת היא בעיה ממשית. יש מקום לבקר את התנהלותם של ראשי מפלגות כאלה ש"נטשו" אותן ועברו לעמוד בראש מפלגות אחרות.

אלא שהפתרון המוצע בהצעת חוק זו בעייתי ואף פסול מכמה בחינות. מדובר בהצעת חוק רטרואקטיבית ופרסונלית, המכוונת כלפי מפלגות ספציפיות המתעתדות להתמודד בבחירות לכנסת ה-26, ועל כן היא פוגעת בעקרון השוויון בבחירות וכן בזכות לבחור ולהיבחר. במקומה, ראוי לגבש פתרון כולל, מאוזן ושוויוני לבעיה הכללית והרווחת-מאוד של מפלגות הנקלעות לגירעונות וחובות כבדים ולהחילו רק בבחירות הבאות.

להלן עמדתנו, בתמצית:

רקע

1. קיימת בישראל תופעה אמיתית של מפלגות שצברו חובות וגירעונות כבדים. לפי הנתונים מספטמבר 2025, כמעט כל המפלגות המיוצגות בכנסת, וכן מפלגות שיוצגו בכנסת בעבר הקרוב, צריכות להחזיר הלוואות שנטלו מהכנסת. בסך הכול המפלגות חייבות לכנסת כ-94 מיליון ₪. מבין המפלגות המיוצגות בכנסת, יתרת ההלוואה הגדולה ביותר היא של הליכוד, כ-25.3 מיליון ₪, ואחריה יש עתיד עם כ-8.1 מיליון. מבין המפלגות שלא מיוצגות בכנסת ה-25, יתרות הלוואות נותרו למרצ (כ-10.2 מיליון ₪), צ"ש – הפלטפורמה שעל בסיסה פעלה "ימינה" (כ-8.9 מיליון), מפלגת העצמאות (כ-4 מיליון), הבית היהודי והתנועה הירוקה (כ-3.2 מיליון), דרך ארץ (כ-2.7 מיליון) ובל"ד (כ-300 אלף). מעבר לכך קיימים למפלגות חובות נוספים, כמו חובות בעבור מקדמות שקיבלו מהכנסת (צ"ש ומרצ, כ-6 וכ-5 מיליון ₪, בהתאמה) וחובות לספקים.

אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין

יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר

נשיא

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון

אלי גרונר

פרופ' ורד וניצקי-סרוסי

ד"ר חן ליכטנשטיין

מזל מועלם

שגיר לשעבר שלי מרידור

פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א

עו"ד אבי פישר

ד"ר מיכל צור

יוסי קוצ'יק

המועצה הבינלאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר

השופטת רוזלי סילברמן אבליה, קנדה

אן אפלכאוס, ארה"ב

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן ברייך, ארה"ב

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' כריסטוף מרקשיס, גרמניה

ד"ר שרון נזריאן, ארה"ב

השופט אברהם סופר, ארה"ב

ברט סטפנס, ארה"ב

פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב

הארייט שליידר, ארה"ב

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר

ד"ר ישי ג'סיני פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן

פרופ' נתן זוסמן [אורח]

פרופ' עמיחי כהן

מר תומר לוטן [אורח]

פרופ' יותם מרגלית

פרופ' דניאל סטעמן

פרופ' בני פורת

פרופ' קרנית פלוג

פרופ' מרדכי קרמיצר

פרופ' גדעון רהט

ד"ר תהילה שורץ אלטשולר

פרופ' יובל שני

מיסדים

ד"ר אריק כרמון

ברנרד מרכוס [1929-2024]

מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ [1920-2021]

המכון הישראלי לדמוקרטיה

מדובר אפוא בבעיה מערכתית, המשותפת לרוב המפלגות, ונובעת משילוב בין מערכת מוסדית שיש בה פגמים ולקונות, התנהלות לא-אחראית של חלק מהמפלגות בתקופת הבחירות (לרבות מאמצים מתמידים להגדיל את ההלוואות שהן יכולות ליטול ולדחות את החזר ההלוואה), וריבוי מערכות בחירות לכנסת בשנים האחרונות.

לא נתעמק כאן בגורמים אלה. נציין רק שמפלגה יכולה לצבור חובות לכנסת בשתי נסיבות עיקריות:

א. מפלגה המיוצגת בכנסת זכאית לקבל מקדמה – לפני הבחירות לכנסת הבאה – לצורך מימון הוצאות הבחירות שלה (ללא ערבות), ואמורה להחזירה לאחר הבחירות מכספי מימון הבחירות שהיא תקבל. כיוון שגובה מימון הבחירות תלוי בהישגי המפלגה בבחירות, בהחלט ייתכן שמפלגה כזו לא תקבל כלל מימון (אם קיבלה פחות מ-1% מהקולות) או תקבל מימון נמוך שלא יספיק להחזר המקדמה. במצב כזה, המפלגה נותרת עם חוב לכנסת;

ב. מפלגה שנבחרה לכנסת זכאית לקבל הלוואה מהכנסת, וצריכה להחזיר אותה מכספי המימון השוטף שהיא תקבל כל חודש במהלך הקדנציה. אלא שבמקרה של הקדמת הבחירות לאחר זמן קצר-יחסית, סביר שהמפלגה לא תספיק להחזיר את מלוא ההלוואה במהלך הקדנציה הקצרה. הבעיה הזו הייתה חריפה במיוחד בשנים 2022-2019, בשל ריבוי מערכות בחירות.

2. כל עוד מדובר במפלגה המיוצגת בכנסת, אפשר לצפות או לקוות שהיא תחזיר את ההלוואה (וחובות אחרים) מכספי המימון השוטף שהיא תקבל. אלא שחלק מהמפלגות שחייבות כספים לכנסת אינן מיוצגות כיום בכנסת, וחלקן אף חדלו הלכה למעשה מלפעול (גם אם הן נותרו מפלגות רשומות). כיוון שמפלגות אלה לא עתידות לקבל מימון ממלכתי, הן יתקשו מאוד להחזיר את ההלוואות לכנסת. אמנם הן יכולות לנסות לגייס תרומות או למכור נכסים – אך בפועל דבר זה בדרך כלל לא קורה, מחוסר רצון או חוסר יכולת. הסכנה כאן אפוא ברורה: שההלוואות של הכנסת למפלגות, במיוחד כאלו שחדלו לגמרי מלפעול ולא יתמודדו יותר לכנסת, יהפכו ל"חובות אבודים". במצב הקיים, היכולת של הכנסת להתמודד עם חובות כאלה מוגבלת מאוד – במרבית המקרים היא מגיעה להסדר מקל עם המפלגות או (במקרים נדירים) פונה להליכים משפטיים, אך נכון לספטמבר 2025 פתרונות אלה לא הובילו בדרך כלל לכיסוי החובות.

3. הצעת החוק שבנדון עוסקת רק במקרה הספציפי שבו פוליטיקאי שעמד בראש מפלגה שכבר אינה מיוצגת בכנסת מצטרף למפלגה אחרת, המיוצגת בכנסת או מתמודדות

המכון הישראלי לדמוקרטיה

בבחירות, ועומד בראשה. שלוש דוגמאות לכך כיום הן נפתלי בנט, שעמד בראשות הימין החדש/ימינה וקודם הבית היהודי, ועומד כיום בראש מפלגה חדשה המתעתדת להתמודד בבחירות הקרובות, בנט 2026; יאיר גולן, שהיה הנציג של מפלגת העצמאות (או "ישראל דמוקרטית", כפי שכונתה) ברשימת המחנה הדמוקרטי בכנסת ה-22; ויועז הנדל, שעמד בראש מפלגת "דרך ארץ" וכיום עומד בראש "המילואימניקים", שנמצאת בתהליכי רישום. שלוש המפלגות האלה – צ"ש, מפלגת העצמאות ודרך ארץ – נתונות בחובות לכנסת. השאלה אם הצעת החוק שבנדון אכן חלה על המקרים הנ"ל היא שאלה פרשנית (ר' להלן), אך לכל הפחות יש פוטנציאל לכך.

לפי דברי ההסבר להצעה, כספים שמקבלת מפלגה מסוימת מכל מקור שהוא – יועברו לכיסוי החובות של מפלגה שלא מכהנת בכנסת, "במקרים בהם יושב ראש המפלגה החדשה כיהן כיושב ראש מפלגה אחרת בשבע השנים שקדמו להקמת המפלגה החדשה, ומבקר המדינה קבע כי המפלגה המקורית התנהלה בצורה לא תקינה שהובילה ליצירת חובות".

הפגמים בהצעת החוק

4. ראשית – אין מתקנים דיני בחירות בשנת בחירות, לקראת בחירות. מדובר בשינוי כללי המשחק תוך כדי המשחק, כאשר הרוב הפוליטי מנסה, בדרכים שונות, להשפיע על תוצאות הבחירות באמצעות הכוח שיש לו לתקן את דיני הבחירות לטובתו. בחירות כאלה יאבדו מהלגיטימיות שלהן כבחירות שוות והוגנות. כפי שקבע בית המשפט בעניין "חוק טבריה": "מתחייב כי כללי הבחירות יהיו יציבים, עקביים ודאיים וברורים – וזאת כחלק מהבטחת הלגיטימציה של הליך הבחירות כולו. שינויים מהותיים בכללים אלה במהלך תקופת הבחירות עלולים לפגוע באמון הציבור במערכות השלטון באופן שחותר תחת עקרונות דמוקרטיים בסיסיים".¹

רטוראקטיביות

¹ בג"ץ 5119/23 התנועה לטוהר המידות נ' הכנסת (26.10.23), סעיף 53 לפסק הדין של מ"מ הנשיא, השופט פוגלמן. בעניין זה הוחלט על דעת כל תשעת השופטים בהרכב, שהחוק שנועד להיטיב עם מועמד מסוים לראשות עיריית טבריה, יפורש כך שיחול אך ורק מהבחירות הבאות.

5. חקיקה רטרואקטיבית היא חקיקה הפוגעת קשות בשלטון החוק ובהסתמכות האזרחים על החוק. בלשון בית המשפט "חקיקה למפרע פוגעת בתפיסות יסוד חוקתיות. היא פוגעת בעיקרון שלטון החוק, בוודאות המשפט ובביטחון הציבור בו. היא פוגעת בעקרונות יסוד של צדק ושל הגינות ובאמון הציבור במוסדות השלטון".²

הצעת החוק היא רטרואקטיבית: היא מאפשרת להטיל סנקציות (שיכולות להיות כבדות, כפי שיפורט) על מפלגות ובכך למעשה על הפוליטיקאים העומדים בראשן בשל מעשי עבר של אותם פוליטיקאים, שנעשו עוד לפני שהחוק התקבל. כך, פוליטיקאי שעזב מפלגה שהייתה נתונה בחובות והקים מפלגה חדשה או נבחר לעמד בראשה – לא ידע, בעת שעמד בראש המפלגה הישנה, בעת עזיבתו אותה ובעת הקמתו את המפלגה החדשה או התמודדותו על הנהגתה, כי יוטלו על המפלגה החדשה הסנקציות המוצעות. גם הגוף שבחר את הפוליטיקאי לעמד בראש המפלגה החדשה לא ידע בעת בחירתו כי המפלגה תישא בשל כך בחובות מפלגתו הקודמת של הפוליטיקאי.

6. העניין הרטרואקטיבי מוחרף כיוון שהצעת החוק מבקשת לבסס תפיסה משפטית שלפיה יו"ר או מנהיג המפלגה הוא ה"בעלים" של המפלגה והאחראי עליה מבחינה פיננסית – זו הרי ההצדקה לכך שהיו"ר נושא באחריות לכשלי המפלגה הישנה, ובגללו המפלגה החדשה "נענשת".

אלא שתפיסה זו לא הייתה מקובלת עד כה, בוודאי שלא באופן גורף. כך למשל, חוק מימון מפלגות מאפשר להטיל סנקציות שונות של קנס ומאסר על אישים במפלגה שביצעו פעולות שונות בניגוד לחוק ביודעין – אך הסנקציות האלה מוטלות באופן אישי על מי שביצעו את הפעולה, ולא באופן אוטומטי על ראש המפלגה (כפי שנאמר בהצעת החוק שבנדון). גם מידת מעורבותם בפועל של יושבי ראש המפלגות בהתנהלותן הכספית לא בהכרח הייתה גבוהה, והייתה שונה במפלגות שונות.

יודגש שאין בכך כדי לטעון שליושבי ראש של מפלגות עד כה לא הייתה אחריות, בוודאי מבחינה נורמטיבית וכוללת, להבטיח התנהלות כספית תקינה של המפלגה. ייתכן אף שבמסגרת הסדרה כוללת של סוגיית גירעונות המפלגות יש לאפשר להטיל אחריות כזו בנסיבות מסוימות. אבל התפיסה שראש המפלגה הוא האחראי הבלעדי על התנהלותה הכלכלית לא הייתה מקובלת עד כה. גורמים אחרים, כמו מנכ"ל, מזכ"ל ואף חברי

² ע"א 1613/91 ארביב נ' מדינת ישראל 773-774. ראו להרחבה: **מדריך למחוקק**, מרדכי, פוקס וקרמניצר, המכון הישראלי לדמוקרטיה 52-60.

הנהלה וחברי מזכירות נתפסו כאחראים – והיו אחראים בפועל – לא פחות על ההתנהלות הכלכלית.

פרסונליות

7. חקיקה פרסונלית אף היא מנוגדת לשלטון החוק: היא פוגעת בשיקולי צדק, הוגנות ושוויון, והיא פוגעת באמון הציבור במוסדות השלטון. חקיקה כללית היא בין מאפייני היסוד של מדינה דמוקרטית, וחקיקה פרסונלית, שנועדה לפגוע באדם או באישים ספציפיים, היא דווקא מאפיין של מדינות טוטליטריות.³

8. הצעת החוק היא פרסונלית, במובן שהמניע שעורר אותה הוא שהיא עלולה לחול על פוליטיקאים ומפלגות ספציפיות, המייצגות ככלל מחנה פוליטי מסוים: כפי שצוין, מדובר לפחות על שתי מפלגות המבקשות להחליף את השלטון הנוכחי – מפלגת העבודה (או רשימת הדמוקרטים) ומפלגת בנט 2026. ייתכן שהיא גם תחול על מפלגת המילואימניקים, לכשתקום. בכל מקרה, לא נראה כרגע שהיא תחול על מפלגה כלשהי מהקואליציה בכנסת הנוכחית.

9. העניין הפרסונלי מוחרף כיוון שייתכן שמפלגות שהחוק יחול עליהן יסבלו מסנקציות חריפות-יחסית. כך לדוגמה, ייתכן שבעטיו תצטרך מפלגת בנט 2026 להחזיר לפחות 15 מיליון ש"ח לצורך כיסוי חובות מפלגת צל"ש (וזאת מבלי להתייחס להלוואות הבית היהודי מהכנסת, ולחובות אפשריים של שתי המפלגות לספקים). מדובר בסכום משמעותי במערכת בחירות, אשר גדול מסכום המקדמה שהמפלגה יכולה לקבל לפני הבחירות (בכפוף לערבויות), שהוא נכון להיום כ-11.2 מיליון ₪.

10. כפי שצוין, בעיית "החובות האבודים" של מפלגות שחדלו מלפעול היא בעיה אמיתית. עם זאת, במבט כולל מדובר רק בחלק מבעיה גדולה הרבה יותר – מפלגות שצוברות חובות כבדים ומתקשים להחזיר אותם. כפי שצוין, נכון לספטמבר 2025 סך ההלוואות שמפלגות צריכות להחזיר לכנסת עומד על 94 מיליון ₪, מתוך זה רק מעט יותר משליש (34.5%), כ-32.5 מיליון ₪, הם כספי הלוואות של מפלגות שאינן מיוצגות בכנסת.

אמנם אפשר לטעון שכספי מפלגות המכהנות בכנסת יוחזרו אט-אט מכספי המימון השוטף, ואילו כספי מפלגות שאינן מכהנות בכנסת הם לעתים קרובות חובות אבודים –

³ מדריך למחוקק, שם, 61-66.

ועל כן יש הצדקה להטיל סנקציות כאלה רק בהקשר של חובות מפלגות שאינן מיוצגות בכנסת. אך מעבר לכך שהלוואות של מפלגות המכהנות בכנסת כאמור גדולות הרבה יותר נכון להיום, הרי שבפועל, גם למפלגות המכהנות בכנסת לוקח לעתים שנים רבות להחזיר את ההלוואות וסיום תהליך זה אינו קרוב (הליכוד למשל נמצא בחובות של עשרות מיליונים מאז 2019). יתר על כן, ההסתמכות של מפלגות אלה על הלוואות מהכנסת גורמת נזקים קשים למערכת הפוליטית. כך, היא מביאה את המפלגות לתקן לפני הבחירות לכנסת את חוקי המימון כדי להקל על עצמן (למשל לבטל בהוראת שעה את הכלל שלפיו יתרת הלוואות תנוכה מהמקדמה שמפלגות אלה זכאיות לקבל לפני הבחירות),⁴ באופן הנוגד עקרונות בסיסיים של שלטון חוק. כמו כן, כפי שמבקר המדינה כבר ציין, ההסתמכות של מפלגות המכהנות בכנסת על הלוואות המוחזרות באמצעות כספי המימון השוטף מביאה לנזקים שונים למערכת הפוליטית, הן בדמות פגיעה בפעילות השוטפת המהותית של המפלגות (שלשמה נועד המימון השוטף) והן בדמות פגיעה בשוויון בבחירות (משום שרק מפלגות המיוצגות בכנסת מקבלות מימון שוטף ומשתמשות בו לצרכי בחירות).⁵

כך שלמעשה, קשה אפוא לטעון באופן מובהק שבעיית החובות האבודים של מפלגות שאינן מכהנות בכנסת חמורה יותר מבעיית ההלוואות הכבדות של מפלגות המיוצגות בכנסת. ובכל זאת – הצעת החוק שבנדון מבקשת לטפל רק בבעיה הנוגעת למפלגות שאינן מכהנות בכנסת, שבמקרה היא גם הבעיה הנוגעת למפלגות ספציפיות המבקשות להחליף את השלטון. זהו מקרה מובהק של "כנסת מחוקקת לעצמה" – חקיקה של חברי הכנסת המכהנים לטובת עצמם, ונגד המבקשים להחליפם, בגדר החתול השומר על השמנת.

פגיעה בעקרון השוויון בזכות לבחור ולהיבחר

11. המשמעות של כל הנאמר לעיל היא, שיכולתן המעשית של מפלגות מסוימות לנהל מסע בחירות, להפיץ את עמדותיהן ולשכנע את הציבור לבחור בהן ולא במפלגות אחרות – תיפגע באופן משמעותי. הצעת החוק צפויה אפוא לפגוע בשוויון בזכות לבחור

⁴ ר' למשל חוק התפזרות הכנסת העשרים וארבע ומימון מפלגות, התשפ"ב-2022.

⁵ ר' למשל מבקר המדינה, **דוח על תוצאות ביקורת חשבונות הסיעות בכנסת העשרים לתקופה 1.1.18 עד 31.12.18**, עמ' 18.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

ולהיבחר לכנסת, שהיא זכות יסוד במשטר דמוקרטי, המעוגנת בין השאר בסעיף 4 לחוק יסוד: הכנסת. בנסיבות מסוימות – לדוגמה אם ההצעה תובלי להטלת סנקציות כספיות משמעותיות רק על מפלגות השואפות להחליף את השלטון הנוכחי – יהיה אף מדובר בפגיעה ממשית בטוהר ובהוגנות הבחירות (electoral integrity).

נדגיש בהקשר זה שהפסיקה מדגישה את חשיבות השוויון בזכות של רשימות מועמדים שונות להיבחר, ובג"ץ נטה להתערב בחוקים שפגעו קשות במפלגות חדשות – הדוגמה המובהקת ביותר היא בג"ץ ברגמן מ-1969⁶ אך יש דוגמאות נוספות, כמו בג"ץ דרך ארץ מ-1981⁷.

לקונות וחוסר בהירות בנוסח ההצעה

12. בשולי הדברים, ההצעה סובלת מחוסר בהירות ולקונות שונות. כך למשל, לא מפורט בהצעה מי יקבע שמפלגה מסוימת צריכה להחזיר חובות של מפלגה אחרת (על פניו מדובר ביושב ראש הכנסת, אשר לפי סעיף 20 לחוק מימון מפלגות ממונה על ביצוע החוק). זוהי שאלה מכרעת, כיוון שהצעת החוק קובעת שתוטל חבות על "מי שכיהן כיושב ראש מפלגה בתקופה שלגביה מבקר המדינה מצא כי יצרה חובות שנבעו מהתנהלות לא תקינה" – והשאלה מהי בדיוק "התנהלות לא תקינה", ומהי הדרישה המדויקת לגבי הקשר הסיבתי בין ההתנהלות הזו לחובות, נתונה לפרשנות. דוגמה נוספת: לא ברור אם יו"ר מפלגה ומפלגתו החדשה יישאו באחריות למלוא החובות של מפלגתו הישנה, גם אם הוא כיהן רק תקופת קצרה כיו"ר המפלגה הישנה (ובתקופה זו נצבר רק חלק קטן מהחוב). על פניו, מקריאת נוסח הצעת החוק, התשובה חיובית, אך זה איננו סביר.

לסיכום

16. בעיית הגירעונות, החובות וההלוואות של המפלגות היא כאמור בעיה ממשית, הפוגעת בהיבטים שונים בפוליטיקה ובדמוקרטיה הישראלית. עם זאת, הניסיון של

⁶ בג"ץ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר ואח', פ"ד כג(1) 693.

⁷ בג"ץ 246/81 אגודת דרך ארץ נ' רשות השידור, פ"ד לה(4).

המכון הישראלי לדמוקרטיה

הצעת החוק שבנדון להתמקד רק בפן אחד מאוד ספציפי שלה, הנוגע למפלגות שאינן מיוצגות בכנסת ושראשיהן עומדים בראש מפלגה אחרת, וזאת באמצעות חקיקה רטרואקטיבית, פרסונלית והפוגעת בשוויון בזכות לבחור להיבחר – פסולה ובלתי חוקתית. במקום זאת יש לגבש פתרון כולל, מאוזן, אשר יכלול גם התייחסות לבעיה ספציפית זו.

17. אין זה המקום להציע פתרון כזה – לשם כך מומלץ להקים צוות מקצועי שיכלול את נציגי המפלגות, גורמים מקצועיים (למשל ממבקר המדינה, מהכנסת ומוועדת הבחירות המרכזית) ומהאקדמיה. נציין רק שחוקרי המכון הישראלי לדמוקרטיה הציעו כמה כלים ששילובם יכול לעזור להתמודד עם הסוגיה, ובהם: חיוב המפלגות להקצות חלק ניכר ממימון המפלגות השוטף שלהן לצרכי פעילות מהותית שוטפת, כמו פעילות מחקרית-אידיאולוגית והכשרת פעילים ופוליטיקאים; עידוד תרומות בסכומים נמוכים מהציבור, כדרך להקטנת התלות של מפלגות במימון ממלכתי; הגבלת יכולתן של המפלגות וחברי הכנסת לשנות בקלות את כללי המימון לטובתן, בין היתר בכל הנוגע להלוואות, גם דרך חיזוק עצמאותה ותפקידה בהליכי חקיקה של הוועדה הציבורית לעניין מימון מפלגות; צמצום הפער בין גובה המימון הממלכתי ותקרת ההוצאות (פער שמאפשר למפלגות לעמוד בתקרת ההוצאות ובכל זאת להיקלע לגירעונות כבדים); ועוד.⁸ ברור לנו כי מדובר בפתרונות חלקיים, ויש לגבש תוכנית הכוללת רפורמות נוספות ובוחנת מחדש היבטים כמו גובה ונוסחת המימון, תקרת הוצאות ותקרת תרומות, והכללים הנוגעים להלוואות וערבויות למפלגות. כל חקיקה בפועל של תכנית כזאת חייבת לחול רק ממערכת הבחירות הבאה, זאת כדי לנטרל את ההיבט הפרסונלי-רטרואקטיבי שבה כך שתחול תחת מסך הבערות.

נשמח לעמוד לרשותכם ככל שיידרש,

בברכה,

ד"ר אסף שפירא וד"ר עמיר פוקס

המכון הישראלי לדמוקרטיה

⁸ ר' במיוחד: אסף שפירא, שוויון במימון בחירות, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2021.